

ÜNLEMLER VE ÜNLEMLERİN ANLAMLARI

Kimi zaman sevinme, kızma, korku, acıma, şaşma gibi ansızın beliren duyguları, kimi zaman da birtakım doğa seslerini yansıtmaya yarayan sözcüklerdir.

Ünlemler her dilde olan sözcüklerdir. Kimi ünlemler, kimi dillerde ortaktır. Ayrıca ünlemlerin bazı dillere ilgeç (edat) olarak tanımlandığı da görülmektedir.

Ünlem sözcüğünün tek başına anlamını vermeye çalışırsak, ünlem eyleminden kurulduğunu ve sözcüğün kendinde de bu seslenme, çağırma kavramlarının bulunduğunu görürüz. Nida sözcüğüne karşılık olarak türetilen ünlemin, bütün ünlemlerin görev ve niteliklerini yansıtacak özellikte olması gerektiği düşünülmüştür. Ünlemleri görev ve anlam açısından şöyle sınıflamak doğru olacaktır.

- 1- Doğrudan doğruya ünlem olarak kullanılan sözcükler
- 2- Ünlem olmuş sözcükler
- 3- Yansıma sözcükler

Dilimizde kullanılan ünlemleri örnekleriyle görelim:

a! (aa! aaa!): şaşma, anımsama, sevinme, acıma, üzüme, kızma bildirir.

A... Aklıma geldi!

Aaa!... çocuklar koşun!

E! (eee!): a! Ünlemiyle aynı kullanıştıdır.

Eee! Fazla eşeledin adamın yarasını.

Ee, anlat bakalım.

Ha! (haaa!): Bir şeyi birden anımsamada sık sık kullanılır.

Ha, bak onu bilmiyordum.

Ha sen olmuşsun, ha başkası...

Ah! (aah!): Özlem, istek, acıma, ya da üzüntüyü belirtmede kullanılır.

Ah bu kalp kimler için çarptı...

Aaah! Yandım!

Eh! (eeh! Ehh!): Genellikle onaylama anlamı taşır.

Eh, hayırlısı neyse o olsun!

Ay! (ayy!): korku, acıma, heyecan ya da sevinme gibi duyguları anlatır.

Ay, çok merak ettim!

Ey! (eyy! Eey!): ilgi çekmek, seslenmek, söyleyişe güç katmak için söylenir.

Ey Türk Gençliği!

Ya! (yaa!): Acıma, şaşma, beğenme bildirir.

Hah! : Onaylama, isteme, şaşma, sevinci belirtir.

O! Oo! Ooo! : Sevinç, beğenme, şaşma, acıma gibi duyguları belirtir.

Vah! Vaah! : Derin bir üzüntü ve acıma belirtir.

Oh! Oooh! : Sevinç, beğenme anlatır.

Oha! : Kaba ünlemdir.

Hay hay! : Onaylama, evet anlamında kullanılır.

Hey! Heyy! : Anımsama üzüntü yanı sıra seslenme olarak da kullanılır.

Vay! Vayy! Vaay! : Şaşma, sevinme, üzüntü, acıma, kızma, azarlama belirtir.

Of! Oof! Ooff! Óf! Óff! : Usanma, sıkılma, üzüme, hoşlanma belirtir.

Uf! Úf! : Of gibi kullanılır.

Pöh! : Beğenilmeyen bir davranış karşısında söylenir.

Tu! : Yazık gibi kızma, acıma bildirir.

Tuh! (tüh!): Vah gibi üzüntü belirtir.

Aman! : Şaşma, sevinme, yardım dileme, bıkmaya gibi durumlarda söylenir.

Eyvah! : Beklenmedik bir olay, üzücü bir durum karşısında söylenir.

Haydi! : (hadi, haydin, haydindi, hadisine) Çağrı, seslenme, alay belirtir.

Bravo! : Övgü, beğenme belirtir. Kimi zaman alay etmek için de kullanılır.

Hişt! : Seslenme ve çağrı belirtir.

Yazık! : Acıma, üzüntü belirtir.

Yahu! : Kızma, şaşma, azarlama için senli benli konuşmalarda geçer.

Hu! (huu!) : Seslenmelerde kullanılır.

Bel! : Kızma, şaşma ve azarlama için senli benli konuşmalarda kullanılır.

Sakın! : Olmaması istenen bir şeyde dilek belirtir.

Yaşa! Yaşsa!: Büyük bir sevinç, coşkunluk belirten ünlemdir.

Allah!: Şaşma, üzüntü, sıkıntı belirtir.

Tanırım!: Yakarış, şaşma anlamı verir.

Yarabbi!: Yardım dilemek, yakarış için kullanılır.

Hoppala!: Şaşma ve alay belirtir.

Hop! Hoop!: Ansızın yapılan bir şeyi anlatmak için kullanılır.

Ayol!: İlgi çekmek için senli benli konuşmalarda kullanılır.

Ulan!: Kaba ve senli benli konuşmalarda kullanılır.

Yuh! Yuha! (yuf!): Kaba ve senli benli konuşmalarda öfke, beğenmeme belirtir.

Yansıma sözcüklerin hayvanların için kullanılanları da ünlem olarak kullanılabilir.

Bunun dışında heyhat, ala, aferin, destur, amin, inşallah, pardon gibi yabancı kökenli ünlemleri de dilimizde görmekteyiz. Ancak bunların kullanımları günümüzde azalmaya başlamış, yerine Türkçe olanlar kullanılmaya başlanmıştır.

